

РЕЦЕНЗИЈА РУКОПИСА
НАРАТОЛОШКО ПРОУЧАВАЊЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ (1):
ФОКАЛИЗАЦИЈА У РОМАНИМА СРПСКЕ МОДЕРНЕ АУТОРКЕ ЈЕЛЕНЕ В.
ЈОВАНОВИЋ

Наставно-научно веће Филозофског факултета Универзитета у Нишу нас је, на приједлог Већа Департмана за србистику, одлуком број 200/1-9-1-01 од 12. 7. 2023. године, именovalo за једног од четири рецензента рукописа научне монографије под називом *Наратолошко проучавање српске књижевности (1): Фокализација у романима српске модерне* ауторке Јелене В. Јовановић. Захваљујући на указаном повјерењу, прилажемо тражену рецензију.

Обим достављеног рукописа износи 252 странице текста формата А4, прореда 1,15, фонт Times New Roman, величина слова 12, ћирилично писмо. У рукопису су издвојене двије веће цјелине/поглавља (*Теорија фокализације* и *Фокализација у романима српске модерне*), уз *Регистар појмова* те *Литературу* (*Извори, Теоријска литература, Књижевнокритичка и књижевноисторијска литература, Речници*).

Ауторка наводи да је *Наратолошко проучавање српске књижевности* замишљено као четворокњижје које ће се састојати од следећих наслова: *Фокализација у романима српске модерне, Оквири у романима српске модерне, Савремена српска проза, Поезија двадесетог и двадесет првог века* (први од њих јесте предметни рукопис). Оно је резултат њеног вишедеценијског преданог, слојевитог, системског проучавања књижевних текстова из периода модерне и савремене српске књижевности из угла класичних и посткласичних (махом когнитивних) наратолошких студија које има значајно мјесто у укупној српској науци о књижевности данас. Први дио најављеног четворокњижја *Наратолошког проучавања српске књижевности* за предмет има «издвајање и описивање функционалности приповедних поступака у српским модернистичким романима објављеним у периоду од почетка двадесетог века до Првог светског рата», а основа ауторског интересовања у њему јесте проблем фокализације. Корпус проучавања чине романи: Борисава Станковића (*Нечиста крв* и *Газда Младен*), Светозара Ћоровића (*Мајчина султанија* и *Јарани*), Ива Ћипика (*За крухом* и *Пауци*), Јелене Димитријевић (*Нове*), Лазара Комарчића (*Једна угашена звезда* и *Један разорен ум*), Вељка Милићевића (*Беспуће* и *Опсене*), те Милутина Ускоковића (*Дошљаци* и *Чедомир Илић*). Ауторка истражује и расвјетљава природу и функцију фокализације у одабраним романима српске модерне, пошавши од женетовске трипартитне схеме, с посебним нагласком на унутрашњу (интерну) фокализацију као доминанту посматраног корпуса, све до њеног сагледавања кроз раслојавање које је понудила постженетовска, посткласична наратолошка стужа увевши, између осталих, појмове интерменталне, лутајуће и хипотетичке фокализације.

Први дио ове научне монографије, *Теорија фокализације*, нуди обиман, исцрпан, утемељен, критички позициониран преглед теорија фокализације од најранијег научног констатовања овог феномена до најновијих научних теоријских истраживања. Ауторка

полази од раног предженетовског приступа тачки гледишта (перспективи). Обухваћени су радови Бориса Успенског, Франца Штанцла, Вејна Бута, Клинта Брукса и Роберта Пен Ворена. Слиједи навођење Женетовог увођења дихотомије глас / начин и његовог раслојавања фокализације на нулту, спољашњу и унутрашњу, те критички утемељено поређење његовог и термилошког система Мике Бал (који ауторка сматра својеврсним лавиринтом из којег је тешко изаћи). Ипак, иако несклона терминосистему Мике Бал, ауторка јој не пориче да је њено «издвајање спољашње фокализације као гледишта на нивоу дискурса» важна корекција и допуна Женетове мањкаве теорије фокализације, те помак «ка теорији фокализације као когнитивног прозора», посебно у студијама Манфреда Јана те томе сљедствених истраживања Дејвида Хермана (хипотетичка фокализација), Брајана Ричардсона (лутајућа фокализација) и Алана Палмера (интерментална фокализација). Специфичности наведене доминантне унутрашње фокализације у романима српске модерне ауторка је искористила и као повод за доношење прегледа представљања мисли кроз категорије доживљеног говора, психонарације и цитираног монолога. Поред тога, она посебно истражује и транзитност транскрипције стварности ка транскрипцији свијести, заснивајући своје анализе на студијама Жерара Женета, Брајана Мекхејла, Мике Бал, Дорит Кон, Монике Флудерник, Алана Палмера, Ролана Барта и Јануша Славињског. Посебна вриједност овог првог, теоријског дијела рукописа научне монографије *Наратолошко проучавање српске књижевности (1): Фокализација у романима српске модерне* ауторке Јелене В. Јовановић јесте то што је у њој, на једном мјесту, читаоцу понуђена досад најкомплетнија, критички постављена, теоријски утемељена слика развојног пута феномена фокализације који, захваљујући наизглед безбројним укрштањима и мимоилажењима траса које су деценијама успостављали различити аутори, понајприје наликује на склоп лавирината из којег се излаз готово ни не назире. Ауторка у руке читаоца на овај начин ставља крајичак Аријаднине нити, што предметни рукопис чини будућим незаобилазним штивом будућих истраживача фокализације у нашој науци о књижевности.

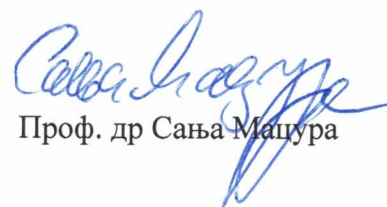
Други дио овога рукописа, *Фокализација у романима српске модерне*, доноси акрибичне и минуциозне анализе конкретних књижевних такстова. Подијељен је у потпоглавља: *Унутрашња фокализација и хетеродијегетички приповедач*, *Унутрашња фокализација и хомодијегетички приповедач*, *Под окриљем нулте фокализације*, *Плурална фокализација* и *Спољашња фокализација као доминанта – инцидент међу текстовима*. У тим анализама ауторка не пренебрегава досадашње закључке проучавалаца романа српске модерне, него их користи као почетни ослонац идентификујући у њима покаткад и дјелимично занемарене сегметне, истовремено нудећи потпуно нове увиде у предметне романе кроз примјену савремене наратолошке терминологије. Тиме је немали број досадашњих тумачења измјештен из мирне, повлаштене зоне и уведен у зону отворене аргументоване полемике, што је посебан квалитет овог рукописа.

Ауторка закључује да се у романима које анализира дестабилизује миметичност, посебно кроз интериоризацију, те да је унутрашња фокализација као доминантна наративна стратегија у романима српске модерне довела до «израженог поступка

индивидуализације у изградњи књижевног лика, издвајања специфичног тематско-мотивског регистра, смањеног степена фабулативности; разградње епске наратије поетизацијом израза и интерполацијом дискурзивних сегмената; доминације мисаоног извештаја, директног и индиректног унутрашњег монолога; метафоризације и симболизације описа; урушавања перцептибилности и ауторитативности приповедача, смањене видљивости наратера, интериоризације времена и простора, експанзије неактуализованих наратива». Усмјеравање читаочеве пажње ка ономе што је код књижевних ликова лично, доживљено и интимно, у романима српске модерне резултирало је новим рецепцијским хоризонтом у којем, показују то анализе ауторке ове научне монографије, фокализација са својим многобројним валерима отвара богат, до тада неискориштен простор, такав да и деценијама касније може да буде насељен сасвим новим увидима и анализама који не поништавају оне претходне, него их додатно разгранављају, богате, развијају у новим правцима и тиме богате интерпретативни базен српске књижевности.

Рукопис научне монографије под називом *Наратолошко проучавање српске књижевности (1): Фокализација у романима српске модерне* ауторке Јелене В. Јовановић презентује резултате цјеловитог научног истраживања тринаест репрезентативних романа српске модерне којима у науци о књижевности до сада није била посвећена довољна пажња у смислу расвјетљавању природе и функције употребе фокализације и њеног утицаја како на синхрону, тако и на потоњу слику српске прозе. Научни допринос ове монографије огледа се у три поља – теоријском, компаративном и интерпретативном и у сваком од њих нуди нове искораке. Због свега наведеног сматрамо да предметни рукопис представља оригиналан научни допринос у погледу анализе процеса структурисања фокализоване наратије, трансформације устаљених значења, интерференције различитих романескних текстова унутар српске модерне, надоградње која проистиче из доминантне употребе унутрашње фокализације и дифузних поетичких исхода, те га са задовољством препручујемо за објављивање Наставно-научном већу Филозофског факултета у Нишу.

У Бањој Луци, 8. 9. 2023. године

Проф. др Сања Маџура